

**JOURNAL
OF INNOVATIONS
IN SCIENTIFIC AND
EDUCATIONAL RESEARCH
SJIF(2024):6.618**

JISER

**International
multidisciplinary
scientific journal**

Volume 7, Issue 4

- ✓ Academic journal, an academic or scholarly periodical
- ✓ Scientific journal, an academic journal focusing on science
- ✓ Medical journal, an academic journal focusing on medicine
- ✓ Law review, a professional journal focusing on legal interpretation

	<i>Allanova Marjona Jumanazar qizi</i>	
27.	« EDUCATION AND UPBRINGING OF TEACHERS AND CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS, COOPERATION WITH PARENTS » <i>Z.M. Zarifova</i>	147
28.	ZULFIYAXONIM HAYOT YŌLARI VA IJODI <i>Temirova Barno Umarali qizi</i>	152
29.	RAQAMLI IQTISODIYOTNING SHAKLLANISHI, UNING ZARURATI VA EVOLYUTSIYASI <i>Saidxonov Akmalxon Shonazar O'g'li</i> <i>Javmanov Jamshed Abdusamatovich</i>	156
30.	ОЦЕНКИ ТЕЛЕКОММУНИКАЦИОННЫХ СИСТЕМ ДЛЯ ГЕОИНФОРМАЦИОННОЙ ТЕХНОЛОГИИ. <i>Калимбетов Ж.К</i> <i>Раззаков У</i>	163
31.	НАУЧНАЯ ЗНАЧИМОСТЬ ИННОВАЦИОННОЙ ТЕХНОЛОГИИ ПЕРЕРАБОТКИ ЗЕРНА ЯЧМЕНЯ <i>Мулдабекова Б Д</i> <i>Каххаров Ф. Б</i>	168
32.	ЗНАЧЕНИЕ СОЗДАНИЯ ПАМОЛА В ТЕХНОЛОГИИ ПЕРЕДАЧИ ЗЕРНА НА МЕЛЬНИЦУ <i>Мулдабекова Б.Д</i> <i>Каххаров Ф. Б</i>	174
33.	BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI <i>O'roqova Marjona Ikrom qizi</i> <i>Artikova Nargiz Shuxratovna</i>	178
34.	BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKANI O'QITISHNING SHAKLLARI <i>Zaripbayeva Dinara Maxmud qizi</i> <i>Artikova Nargiz Shuxratovna</i>	184
35.	BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILINI O'RGATISHNING MAZMUNI VA VAZIFALARI. <i>Hayitbayeva Sevara Rashid qizi</i> <i>Artikova Nargiz Shuxratovna</i>	190
36.	DARS MASHG'ULOTLARNI TAHLIL QILISH KO'NIKMALARI <i>Juraqulov Xasan Mavzuddinovich</i> <i>Ostonov Jasur Shopirjonovich</i>	195

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI

O'roqova Marjona Ikrom qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti 1-kurs talabasi

Artikova Nargiz Shuxratovna

Ilmiy rahbar Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: *Hozirda mamlakatimizda ona tilini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilib, maktablarda, ta'lim muassasalarida ona tilini o'qitishda turli innovatsion va pedagogik texnologiyalardan foydalanish ustuvorlik kasb etmoqda. Ushbu maqola boshlang'ich sinflarda ona tilini o'qitish metodikasiga bag'ishlangan.*

Kalit so'zlar: *ilmiylik, tizimlilik, izchillik, onglilik, ko'rsatmalilik, faollik, mustaqillik prinsplari, ijodiy tafakkurni o'stirish, matn yaratish.*

KIRISH

Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi pedagogik fanlar qatorida o'quvchilarga boshlang'ich til asoslarini o'rgatish, adabiy ta'lim orqali borliq va jamiyat haqida tushuncha berish, o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirish, kamol toptirish kabi amaliy ishlar nazariyasini ishlab chiqadi.

Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi o'z predmetiga ega bo'lib, u o'zining maqsad va vazifalarini davlatimizning me'yoriy hujjatlari va ta'lim to'g'risidagi qonun hamda qarorlari asosida belgilaydi.

Ona tili va o'qish darslari (adabiy ta'lim) umumta'lim maktablarida asosiy o'quv predmetlaridan biri hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy mahorati mazkur predmetning mazmuni va o'qitish metodlarini qay darajada egallab olishiga bog'liq.

Talabalarni bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi sifatida ularning hozirgi zamon metod, usul, shakl va vositalardan foydalanish qobiliyatini tarkib toptirish, dastur talablari asosida o'quvchilarda bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish, shaxsini har tomonlama rivojlantirish ishlarini muvaffaqiyatli amalga oshirishlariga tayyorlashdir.

Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi o'quv predmetlarining mazmunidan, o'quvchilarning hayotiy tajribalaridan kelib chiqqan holda metod, usul va o'qitish vositalarini tanlaydi. "Metod" yunoncha "metodos" so'zidan olingan bo'lib, "bilish va tadqiqotyo'li", "nazariya", "ta'limot" kabi ma'nolarni bildiradi¹⁵. "Metod" tushunchasi falsafiy va didaktik ma'nolarga ega. Falsafiy ma'noda "metod" tabiat va jamiyat hodisalarini kuzatish hamda voqealikka ilmiy nuqtai nazardan yondashish demakdir. Didaktik ma'noda bu tushuncha o'quvchilarni bilim, malaka va ko'nikmalar bilan qurollantirish yo'llarini ifodalaydi.

¹⁵ Ўзбекистон Миллий энциклопедияси. Т.: "Ўзбекистон Миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти, 5-жилд, 2003. 613-бет.

“Metod” usullar majmuidan iborat. Masalan, “Otlarning kelishik qo‘shimchalari bilan qo‘llanishi” mavzusini yarim izlanishli muammoli metodda o‘qitishda o‘quvchini muammoli izlanishga undovchi vaziyatlarni yuzaga keltirishga doir turli usullardan foydalaniladi. Til materiallarini o‘quvchi o‘qiydi (to‘g‘ri o‘qish, me‘yorida o‘qish, ifodali o‘qish, tushunib o‘qish kabi o‘qish texnikasini qo‘llaydi), kuzatadi (kuzatish usuli), o‘xshash va farqli xususiyatlarini aniqlaydi (taqqoslash usuli), so‘zlarning shakliga qarab guruhlaydi (guruhlash usuli), ma‘lumotlarni umumlashtiradi (umumlashtirish usuli) va hokazo. Bular aqliy faoliyatni ishga solishda qo‘llaniladigan usullar, ya‘ni o‘quvchining fikrlash faoliyatini muammoli va izlanishli vaziyatga solish usullari. Ta‘limiy usullar o‘quvchilarning aqliy va amaliy ishlarining o‘ziga xos xususiyatlari bo‘lib, mazkur metodda tavsiya etilgan materiallarni o‘zlashtirish shaklini to‘ldiradi.

Xususiyy yoki maxsus metodlarga ayrim fanlar doirasida qo‘llaniladigan metodlar kiradi.

Usul - biror ishni amalga oshirish yo‘li, harakat tarzi, xili, tartibini anglatadi.

Boshlang‘ich sinflarda til va adabiy ta‘limni o‘qitish metodikasida amaliy metodlardan ham, nazariy metodlardan ham foydalanish tavsiya etiladi. Amaliy metodlarga mavzu, matn va rasmlar yuzasidan savol hamda topshiriqlar tuzish, rasm asosida gap tuzish, matn mazmunini to‘ldirish, matn yaratish; matnni qismlarga bo‘lish, matnga reja tuzish; matnga sarlavha topish; matn bilan rasm o‘rtasidagi bog‘lanishni aniqlash, gap va matnning badiiy hamda lingvistik tahlili kabilar kiradi.

Boshlang‘ich sinflarda til va adabiy ta‘limni o‘qitishda ta‘lim vositasi istilohi ham bot-bot qo‘llanadi. “Vosita” - arabcha so‘z bo‘lib:

- 1) chora, tadbir, usul;
- 2) o‘rta, o‘rtadagi ma‘nolarini bildiradi.

Ona tili ta‘limida ta‘limiy maqsadga erishish uchun xizmat qiladigan narsa - predmetlar, ko‘rgazma qurollar ham ta‘limiy vositaga kiradi. Shuningdek, ona tili ta‘limida tashkil etiladigan mustaqil ishlar mavzuni izlanish asosida ongli o‘zlashtirish vositasiga ham, metodiga ham kiritiladi.

O‘qitish metodikasi taraqqiyotida mustaqil ishlar V.V.Davidov, N.G.Dayri, M.A.Danilova, B.P.Esipov, N.A.Menchinskiy, I.T.Ogorodnikov kabi pedagog- psixologlar tomonidan didaktikaning asosiy konsepsiyalaridan biri sifatida qaralsa, V.K.Buryak, L.V.Jarovalar mustaqil ishni metod sifatida talqin qiladi. B.P.Esipov, M.M.Moro, T.I.Shamovalar mustaqil ishlar o‘quv faoliyatining shakli; P.I.Pidkasistiy esa o‘quvchilarning mustaqil bilish faoliyatining vositasi sifatida ko‘rsatadilar. Taniqli ruhshunos olimlar: A.N.Leontev, P.Ya. Galperin, I.A.Zimnya, D.B. Elkonin, N. Boymurodovlar ishlab chiqqan mustaqil faoliyatni shakllantirishning psixologik konsepsiyasida mustaqil ishlarga shaxsning bilish faolligini oshiruvchi omil sifatida qaraladi.

Adabiyotlarning nazariy tahlili mustaqil ishlarga uch xil qarash mavjudligini ko‘rsatdi. Ya‘ni mustaqil ishlar ta‘lim metodi, o‘quv faoliyatini tashkil etish shakli,

o'quvchilarning bilish faolligini oshiruvchi vosita sifatida talqin etiladi. Bu borada milliy metodikada ham qat'iy xulosaga kelingan emas.

"Metodika" (yun. "metodike") biror ishni bajarish, amalga oshirish, ado etish metodlarining, usullarining yig'indisi yoki o'qitish usullari haqidagi ta'limot¹⁶ - ta'lim berish metodlari, yo'llari va vositalari haqidagi fandır. Boshlang'ich sinflarda til va adabiy ta'limni o'qitish metodikasi boshlang'ich ta'lim oldiga qo'yilgan ta'lim va tarbiyaviy vazifalardan kelib chiqib, ona tili va adabiy ta'limni o'rgatishning vazifalarini va mazmunini belgilaydi, ta'lim-tarbiya berish jarayonini tekshiradi, shu jarayonning qonuniyatlarini va ta'lim berish usullarining ilmiy asoslangan tizimini belgilaydi.

Ta'lim beruvchi mutaxassis didaktik jarayon, metod, usul, vosita, pedagogik omil, metodik omil, o'quv materialini rejalashtirish istilohlarining ma'nolarini bilishi, farqlashi lozim.

Ta'limning samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchi tomonidan didaktik jarayonni to'g'ri tashkil etishiga bog'liq. Didaktik jarayom barcha ta'lim muassasalarida pedagoglar uchun eng muhimi hisoblanadi. Didaktik jarayon shaxsning tanlovni amalga oshirishi uchun muhim yo'nalish hisoblanadi. Mazkur jarayonda muayyan o'quv vositalari o'zlashtiriladi va qo'llaniladi. Didaktik jarayonning tarkibi 3 ta o'zaro aloqador qismlarni o'z ichiga oladi:

- 1) o'quvchilarni yo'naltiruvchi;
- 2) o'quvchilarning shaxsiy bilish faoliyatlarini amalga oshiruvchi;
- 3) o'qituvchi tomonidan mazkur faoliyatning boshqarilishini ta'minlovchi qismlar. Ushbu qismlar barcha didaktik jarayonlarda birday amal qiladi.

O'qituvchi ta'lim jarayonida o'quv materiali, tashkiliy-pedagogik ta'sir ko'rsatishni ta'minlashi, o'quvchilarning o'qimishlilik darajasi, vaqt kabi didaktik omillarni hisobga olishi lozim.

Didaktik vositalar- tarqatma materiallar, muayyan fanni o'qitishda zarur bo'lgan jihozlar, modellar, maketlar, ko'rgazmalar, kompyuterli texnik vositalar, asbob-uskuna va mahsulotlar majmui.

Boshlang'ich sinflarda ona tili va adabiy ta'limni o'qitish metodikasi fani o'zining o'rganish ob'ektiga ega bo'lib, u o'quvchilarga bilim berishda, ko'nikma va malakalarni shakllantirishda samarali metod va vositalarni tanlash, ularni ta'lim jarayoniga tadbiq etish, o'qitishning samaradorligini oshirish kabi masalalar bilan shug'ullanadi.

Ma'lumki, 2020-yil 2-fevralda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoyev jahon miqyosida "Oqish va uni tushunish sifati" bo'yicha olib borilayotgan tadqiqot dasturini o'rganish bo'yicha ta'lim muassasalariga ko'rsatma berdi. 2021- yildan Pisa va Pirls nazorat dasturida ishtirok etish rejalashtirildi. Ta'lim sifatini jahon standartlariga javob bera oladigan darajaga ko'tarish o'qitish shakllari, metodlari va usullarini takomillashtirishni taqozo etadi.

¹⁶ Ўзбек тилининг изох,ли лугати. - Т.: "УМЭ" Давлат илмий нашриёти, 2-жилд, 2006.- 582-б.

Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi yuqori sinflarda ona tili o'qitish metodikasining dastlabki bosqichi bo'lib, u tekshiradigan masalalarni boshlang'ich sinf o'quvchilariga tadbiquan (muvofig ravishda) o'rgatadi. Shu bilan birga, boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasining o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Boshlang'ich sinflarda ona tilini o'qitish grammatika, imlo va unga bog'liq holda nutq o'stirish metodikasinigina emas, balki xat- savod o'rgatish, sinfda va sinfdan tashqari o'qish metodikalarini ham o'z ichiga oladi. Shulardan kelib chiqib, boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi fani quyidagi vazifalarni ajratadi:

a) boshlang'ich sinflarda ona tili kursining mazmuni, hajmi va mavjud tizimini, ya'ni kursning (xat-savod o'rgatish, o'qish, grammatika, imlo, nutq o'stirish va h.k.) dasturini belgilash va asoslash;

b) o'qish va yozuvdan bilim va ko'nikmalarning shakllanishi jarayonini ham da bu jarayonda o'quvchilar duch keladigan qiyinchiliklarni o'rganish, xatolarning sababini tahlil qilish, ularning oldini olish va to'g'rilashga yordam beradigan ish turlarini ishlab chiqish;

d) ona tilidan beriladigan o'quv materialini o'quvchilar aniq tushunishi va puxta o'zlashtirishiga, ularda olgan bilimlarini amaliyotda tatbiq eta olishga va o'quvchilarning umumiy taraqqiyotiga, ya'ni ularning zehni, xotirasini, kuzatuvchanligini, yodda saqlashini, mantiqiy tafakkurini, ijodiy o'ylashini, nutqini o'stirishga yordam beradigan metod va vositalarni ishlab chiqish;

e) ona tilini o'rgatish bilan bog'liq holda maktablar oldiga qo'yilgan tarbiyaviy vazifalarni amalga oshirish, o'quvchilarda axloqiy va estetik sifatlarni shakllantirish.

Keyingi yillarda mustaqillik sharofati bilan ta'limni tubdan isloh qilish davlat siyosatining asosiy yo'nalishiga aylandi. „Ta'lim to'g'risida“gi qonun va shu asosda yaratilgan „Kadrlar tayyorlash milliy dasturi“ buning yorqin dalilidir. Darsni tashkil etish, boshqarish, nazorat qilishda o'quvchi va o'qituvchi faoliyatiga qo'yiladigan talablar, didaktik qoidalar ta'lim prinsplari hisoblanadi. Bu prinsplar har fanda o'ziga xos tadqiq etiladi. Biz quyida ona tili fanini o'qitishda qo'llaniladigan prinsplar xususida so'z yuritamiz. Tizimlilik va izchillik prinspi. O'zbek tili o'qitishda tizimlilik va izchillik prinsipi muhim o'rin tutadi. Til fanining bo'limlarini bir tartibda o'rganish shu prinspga mos tushadi. Ona tili fanini o'rgatishda dastlab fonetika, leksika haqida, shundan so'ng so'z yasash, so'z tarkibi, morfologiya va sintaksis haqida ma'lumot beriladi. Bu esa yuqoridagi prinspga amal qilinganligini bildiradi. Ona tili o'qitishda nazariyani amaliyotga bog'lash ham muhimdir. Buning uchun fonetika va grammatikadan har bir mavzu orfografiya yoki punktuatsiya bilan, orfoepiya yoki lug'at bilan bog'liq holda o'tilishi lozim. Bu prinspni amalga oshirish uchun grammatik qoidalarga mos misollarni jonli nutqdan olish, qoidalarni mustahkamlashda o'quvchilarning ijodiy tafakkurini o'stirishga yordam beradigan mashqlardan foydalanish zarur bo'ladi. Ona tili o'qitishda ongillik ham muhim o'rin egallaydi.

XULOSA

Ko'rgazmali quoldan yangi bilim berishda ham, o'tilganlarini qaytarish va ayrim faktlarni izohlashda ham foydalanish mumkin. Ko'rgazma sifatida turli jadvallardan, boshqotirmalardan, fikrlash jarayonini tezlashtirishga qaratilgan o'quv topshiriqlaridan, kompyuterda ishlashga yo'naltirilgan dasturlardan, audio-video o'quv dasturlaridan foydalanish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Pespublikasining "Ta'lim to'g'risidagi Qonuni". 1997-y-avgust.
2. B.To'xliyev, M.Shamsiyeva, T.Ziyadova. "O'zbek tili o'qitish metodikasi" Toshkent. "Yangi asr avlodi" nashriyoti. 2006-y.
3. A.G'ulomov, M.Qodirov "Ona tili o'qitish metodikasi" Toshkent. "Universitet" nashriyoti. 2001-y.
4. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi.— T.: „O'zbekiston Milliy ensiklopediyusi“ Davlat ilmiy nashriyoti, 2003,— 5-jild, 613-bet.
5. Ushinskiy K.D. Tanlangan pedagogik asarlar. — Toshkent: "O'zdavnashr", 1959 - 49-bet.
6. Isroilova Sevinch Aqilbek qizi, & Artikova Nargiz Shuxratovna. (2024). BOSHLANG'ICH TA'LIMDA CHET TILLARINI O'QITISHNING AHAMIYATI VA SAMARALI NATIJA OLISHNING QIZIQARLI YONDASHUVLARI. Scientific Impulse, 2(19), 108–110. Retrieved from <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/ni/article/view/15153>
7. Shuxratovna, A. N. (2024). MAKTABGACHA TA'LIMGA QO'YILADIGAN DAVLAT TALABLARI. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 7(3), 116-118.
8. Shuxratovna, A. N. (2023). O 'QUV MATERIALLARINING ASOSIY G'OYASINI O'RGANISHGA QIZIQTIRISHDA CLIL TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH: O'QUV MATERIALLARINING ASOSIY G'OYASINI O'RGANISHGA QIZIQTIRISHDA CLIL TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH.
9. G'ulomjonova, D., & Artikova, N. (2023). BOSHLANG'ICH TA'LIM JARAYONIDA XORIJIY TILLARNI O'QITISHNING ZAMONAVIY METODIKASI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(18), 112-117.
10. Shuxratovna, A. N. (2022). BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI PIRLS XALQARO BAHOLASH DASTUR TIZIMINI RIVOJLANTIRISH. Scientific Impulse, 1(4), 1592-1594.
11. Sultanova, D. A., & Artikova, N. S. (2021). Ta'lim tarbiya jarayoniga psixologik muhit ta'siri. Academic research in educational sciences, 2(Special Issue 1), 418-423.
12. SHuxratovna, A. N., & Muxiddinovna, I. S. (2023). INGLIZ TILI DARSLARIDA TOVUSHLARNI TO'G'RI TALAFFUZ QILISHNI O'RGATISH. Gospodarka i Innovacje., 35, 305-309.
13. Raximboyeva Gulsanam Gulmirza Qizi, & Artikova Nargiz Shuxratovna (2024). SU'NIY INTELLEKT: FOYDALIMI YOKI ZARARLI ?. Science and innovation, 3

